

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ва Миллий статистика қўмитаси
ташқи савдо статистикаси кўрсаткичларидаги тафовутлар бўйича

МЕТОДОЛОГИК ИЗОҲ

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ва Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси ташқи савдо статистикасини шакллантиришда Халқаро валюта жамғармасининг Тўлов баланси қўлланмасининг олтинчи нашри (ТБҚ-6, 2009 й.) ва Бирлашган миллатлар ташкилотининг Халқаро товарлар савдоси статистикаси (ХТСС-2010 й.) бўйича тавсиялари асосида шакллантиради. Бунда, халқаро методологик қўлланмаларда ташқи савдо ҳисобини юритишдаги қуйидаги асосий ёндашувлардаги фарқлар кўрсаткичларнинг ўзаро фарқ қилишига (*ўзаро таққослаб бўлмайдиган*) сабаб бўлади.

Хусусан:

– Товарларни олиб кириш режимларини таснифлашдаги фарқлар;

ТБҚ-6 нинг 10.22-банди талабларига мувофиқ айрим ҳолларда мамлакатга олиб кирилган ёки олиб чиқилган товарларга иқтисодий мулк ҳуқуқи етказиб берувчидан қабул қилувчига ўтмайди. Мисол учун, толлинг (*хомашёни қайта ишлаш*) ва товарларни таъмирлаш билан боғлиқ товарлар экспорти ва импорти ташқи савдо таркибига киритилмайди. Ушбу операциялар бўйича фақат кўрсатилган хизмат қиймати тўлов балансининг хизматлар ҳисобида акс эттирилади.

ХТСС қўлланмасининг 20.11-бандига мувофиқ, мулк ҳуқуқи ўзгарган-ўзгармаганлигидан қатъий назар, қайта ишлаш учун товарлар иқтисодий ҳудудга кирганда ёки ундан чиққанда ҳисобга олинади.

– Қийматни баҳолаш усулларидаги фарқлар (*CIF/FOB*);

Тўлов баланси кўрсаткичларини шакллантиришда ТБҚ-6 нинг 10.30-банди талабларига мувофиқ товарлар импорти қиймати *FOB (бортда франко)* шартларида баҳоланиши белгиланган. Мамлакатга импорт қилинган товарлар *CIF (суғурта ва фрахт)* шартларида баҳоланган тақдирда, уларни *FOB* шартларига қайта баҳолаш талаб этилади.

ХТСС Қўлланмасининг 9.С.5-бандига мувофиқ, мамлакатларга импорт ва экспорт бўйича халқаро товарлар савдосини статистик мақсадларда баҳолаш учун Жаҳон савдо ташкилотининг Божхона баҳолаши тўғрисидаги битимга асосан импортни *CIF* қийматда, экспортни эса *FOB* қийматда ҳисобга олинади.

– Савдо статистикасини юритиш тизимлари: умумий ва махсус савдо;

Халқаро савдо статистикасини юритишда товарлар импорти ва экспортини ҳисобга олишда “умумий савдо тизими” ёки “махсус савдо тизими”¹ таъминлари қўлланилиши мумкин.

Тўлов баланси кўрсаткичлари икки ёқлама ёзув таъминли асосида шакллантирилганлиги сабабли, халқаро ҳисоблар статистикаси билан молиявий оқимларнинг ўзаро мувофиқлигини таъминлаш мақсадида умумий савдо тизими қўлланилади (ТБҚ-6, 10.25-банд).

Махсус савдо тизимида эса товарлар божхона расмийлаштируви якунлангандан сўнг ҳисобга олинади (ХТСС-2010, 2.23-2.25 бандлар).

– Жисмоний шахсларнинг шахсий буюмлари бўйича фарқлар;

ТБҚ-6 нинг 10.22-банди талабларига мувофиқ, жисмоний шахслар томонидан мамлакатга олиб кирилган ёки мамлакатдан олиб чиқилган шахсий фойдаланиш учун мўлжалланган буюмлар товарлар статистикасига киритилмайди. Чунки, давлат чегараси жисмоний равишда кесиб ўтилган бўлса-да, мазкур товарларга нисбатан иқтисодий мулк ҳуқуқи ўзгармайди, яъни жисмоний шахс чегарани кесиб ўтишдан олдин ҳам, кейин ҳам ушбу мол-мулкнинг эгаси бўлиб қолади.

Шу билан бирга, ХТТС га мувофиқ, бундай товарлар ташқи савдо статистикасида ҳисобга олиниши мумкин.

Халқаро амалиётда Марказий банклар томонидан шакллантириладиган тўлов балансидаги ташқи савдо кўрсаткичлари ҳамда статистика идоралари томонидан эълон қилинадиган ташқи савдо статистикаси маълумотлари қўлланиладиган методологик ёндашувлардаги фарқлар туфайли ўзаро тафовут қилиши мумкин.

¹ Умумий савдо тизими бу мамлакат ҳудудига кириш учун рўйхатдан ўтган товарларни, шу жумладан божхона омборлари ва эркин савдо зоналарини қамраб олади. Махсус савдо тизими фақат эркин муомала зонасига кириш учун рухсатнома олган товарларни қамраб олади.